

Posudek na diplomovou práci

autor, obor:
název práce:

Karel Černý
***Islámský radikalismus v reflexi sociálních věd
a veřejného mínění v ČR***

Diplomant si ke zpracování vybral téma nesporně závažné a nadmíru aktuální; důvody pro toto tvrzení asi netřeba příliš rozvádět. Rozsahem dominantní je první ze zřetelů (vyznačených už názvem) – proměny skrývající se za označením „islámský radikalismus“ reflektované optikou víceméně soudobých a hlavně vlivných západních společenskovedních koncepcí. Druhý ze zřetelů pak propojuje tematiku „války s terorismem“ s příslušnou deskripcí českého veřejného mínění. Už shrnutí aktualizovaných teoretických přístupů (sociologických, politologických atd.) je nespornou zásluhou (takže ani nemusí být – dílem nepřiměřeně – označováno za teoretickou analýzu), stejně jako i čerstvá evidence věcně souvisejících změn v názorech veřejnosti.

Šíře a složitost tématu je ovšem obrovská (takže, jak autor říká, „snaha zachytit specifickou podobu sociální změny ... ve světě islámu“ byla hlavním problémem). Ambice zformulovat na této materii velké („hlavní“) hypotézy se už proto nemusela zcela naplnit /s. 2/ - viz příklad dvou prvních hypotéz:

- ta první (ad a) je banalitou – soud, že sociální změna vede k radikalismu atd. nic neříká, neříká-li něco bližšího (analogie: „déšť způsobuje obtíže“);
- ta druhá (ad b) už ani hypotézou není (tj. soud, že socio-ekonomické vysvětlení něčeho je stejně dobré jako vysvětlení kulturologické) nebo je hypotézou k povaze poznání; je ovšem zjevné, co měl autor na mysli.

Jako vodítka (čemu věnovat pozornost především) jsou však všechny autorem uvedené teze funkční.

Pět prvních kapitol je věnováno deskripci teorií a jisté míře a formě jejich posouzení. Při nemírném rozsahu práce (při přepočtu fakticky přes 250 normostran) je už i „fyzicky“ nemožné vyjadřovat se k „reprodukční“ dimenzi textu – takže jen k momentům, které tuto dimenzi přesahují:

Kapitola **A)** „Střet civilizací, nebo konec dějin? se týká Huntingtona a Fukuyamy.

- K interpretaci a komentářům autora diplomové práce nemám zvláštní připomínky. Věcně pochopitelné, nicméně formou nečekané jsou však náhlé „učebnicové vsuvky“ („My“ a „oni“ /s. 6, ale i dále v textu/).
- „Probrat“ Huntingtona i další dostupnými vzorci sociologického uvažování (viz aplikace Mertona apod. /10 a n./) je samozřejmě dobrý a při jisté soustavnosti i velmi plodný přístup. Obávám se jen, že takový přístup bude potřebovat i jistou vnitřní logiku (tj. méně náhodnosti, více systematickosti v oné aplikaci sociologie); takhle přece jen zabředá do mnohosti a nepropojenosti zřetelů („teorie X“,

Freud, Coser, malthusiánství, geopolitické teorie aj.). Jako primární evidenci či způsobu „mechanické syntézy“ se tomu ale samozřejmě vyhnout nelze /-28/.

- Kvalitě uvažování nepřidávají ani víceméně nahodilé „meditace“, propojující „analyzovaného“ autora, zlomkové poznatky nějaké vědní disciplíny a vlastní diplomantovu představitost – např. viz rámeček stran 29/30: nemyslím si, že nějakou zvláštní hodnotu má tvrzení „(f) nejvyšší míře loajality svých občanů se těší hypotetický stát, ve kterém mají všichni uspokojeny dosud uváděné potřeby [jde o Maslowa! – pozn. RR], plus jsou vysoce seberealizovaní (psychologická koncepce potřeb dle Čáp 1980)“. Brr!
- „Obrat ke kultuře“ /13 aj./ jako „černé skříňce“ jistě tkví i v dřívější prioritě socioekonomických vysvětlení. Socioekonomické vysvětlení však diplomant vidí jako jakési zanedbané téma – což je však zvláště na našem teritoriu opomenutím nedávné minulosti. Analogicky to lze vidět i na živém tématu romské subpopulace – dřívější dominantní ekonomická vysvětlení etnických vztahů a problémů tohoto druhu nestačila a kloudná kulturologická vysvětlení absentují dodnes.

Kapitola **B**) „Krise islámu (B. Lewis)“

Kapitola **C**) „Politické probuzení globálního Jihu a nové bezpečnostní hrozby (Z. Brezinski)“

- K oběma kapitolám nemám výhrady – prezentace jednotlivých přístupů a komentář je diplomantem veden strážlivě. Zdá se, že K. Černý své inovace v těchto kapitolách realisticky přibrzdil.

Kapitola **D**) „Vzestup a pád politického islámu (G. Kepel)“

- I zde jsou myšlenky diplomantem kultivovaně zprostředkovány.
- Jen mám jednu „věcnou“ pochybnost vůči slibnosti Kepelovy myšlenky o naději spojené s demokratickou zkušeností nových generací muslimských imigrantů v Evropě /s. 81-82/. K. Černý ji sdílí, nicméně empirickou oporu k tomu bychom dnes sotva hledali. Nebo je to jinak?

Kapitola **E**) „Nová studená válka: náboženský vs. sekulární nacionalismus (M. Juergensmeyer)“

- I tato kapitole je výkladově vcelku korektní. Autor se ovšem vrací k formám kapitoly první: užívá „textů v rámečku“ – a to ještě výrazněji bez většího důvodu; je totiž těžké sociologizovat (sociologicky doplňovat) sociologicky myslícího autora. Takže aby uchoval formu, naplňuje ji ilustrujícím /96-97/, „otazníkovým“ /99/ nebo opět náhle učebnicově elementárním /100/ obsahem. Podle mého názoru tím – ve snaze vnést něco „svého“ – text nevylepší. Zbytečně.

Syntetickou a takto i závěrečnou částí textu je podle diplomanta kapitola „*Politické probuzení a svět islámu*“ /104-/. Jejím cílem je „operacionalizovat Brzezinského koncepci politického probuzení a poté ji aplikovat na islámský svět“. Postup staví na argumentech P. Kennedyho /105-/(nesouběh populačního vývoje a proměn v dalších oblastech – na rozdíl od modernizačních změn Evropy) a poněkud „automatickém“ přitakání názoru Brzezinského (rychlý vývoj gramotnosti atd.). To není nelogické, ale poněkud tu chybí uvedení („osobních“) vývodů pro volbu právě tohoto postupu, tj. vývodů vyplývajících z dosavadních kroků práce. V zásadě jde však o to, že

Brzezinski je doplňován komplementárními názory ostatních „probraných“ teoretiků. Napětí mezi přístupy tak v této mozaice mizí.

Konstrukce a výpočet „indexu politického probuzení“ je jistě zajímavým pokusem. Jeho cenu by ale patrně lépe posoudil politologicko-ekonomicky erudovaný sociolog se specializací na předmětnou oblast mezinárodních vztahů, protože by své soudy mohl opřít o subtilnější znalosti reálií. Zda funkčnost indexu dostatečně potvrzuje např. závěr, že nejvyšší indexové hodnoty mají „země islámského světa“ plus „nestabilní země Afriky“ plus „populismem zmítané země Latinské Ameriky“ /s. 116 a grafy v příloze/, tak to nevím. Syntetické vysvětlení určitě neposkytuje; a píše je to jen vysvětlení „zpětné“ (tj. také bez prognostické síly) – ale proti tomuto názoru autor diplomové práce patrně protestovat nebude.

„Český dodatek“ diplomové práce („České veřejné mínění a válka s terorizmem“) využívá dat výzkumů z posledních let a je především konstatováním v poloze základní interpretace dat výzkumné zprávy /127-/. Zjištění se nacházejí vždy v alespoň dílčí shodě s výše popsanou teoretickou deskripcí současného světa a primárními autory této deskripce (viz vzrůstající vědomí rizikovosti světa a „války s terorizmem“, ale současně i projevy izolacionistického „provincionalismu“ obyvatel ČR /132-135/, nadto v rozštěpení dvou stejně velkých táborů /136/, atd.; totéž platí pro konstatování „vlažnosti“ k podpoře rozvojovým zemím, silnějšího vědomí neodvratnosti střetu civilizací masivního nesouhlasu se zahraniční politikou USA a jejími motivy, kterou – cituji – „drtivá většina české společnosti velmi dobře chápe“ /146/).

Závěr práce je v zásadě anotací obsahu kapitol.

K jazykové stránce uvedu pouze tolik: napsat „podle Fukuyami“ /s. 30/ nebo „al-Kajda Usámi bin Ládina“ /s. 79/ nebude to nejlepší řešení (je také dobré vnímat v tisku české transkripce jmen – viz např. „Zawahiri“ /tamtéž/). Také výrok „velmoci nejsou vedeni“ nebo lidé „podporují distanc“ /148/ nepotěší. Text je ale jinak napsán kultivovaně; toto jsou výjimky.

Celkově chci zdůraznit, že práce je velmi záslužná jako vstupní a interpretačně korektní syntéza významných soudobých přístupů k tématu; skrývá se za ní množství poctivé práce. To není málo. Na účinné provedení autorských sociologických vylepšení by potřebovala „odležet“; enormní rozsah „fakticit“ však takovému kroku sám o sobě bránil. Rozsahem je text – právě jako diplomová práce – skutečně přehnaný. Zčásti ovšem pochopitelně: využívá rozsáhlých zdrojů. Jazykově a formální úpravou je to práce pěkná.

Práci **doporučuji k obhajobě** a hodnotím ji celkově známkou:

V Praze dne 15. 5. 2006

(Cerny Karel 2006a.doc)

PhDr. Richard Růžička, CSc.
oponent diplomové práce

